

2. Білецький П. О. Український портретний живопис XVII–XVIII ст. — Ленінград : Мистецтво, 1981. — 258 с.
3. Величко С. Літопис. Т. 1. / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В.О. Шевчука; відп. ред. О.В. Мишанич. — Київ : Дніпро, 1991. — 371 с.
4. Величко С. Літопис. Т. 2. / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В.О. Шевчука; відп. ред. О.В. Мишанич. — Київ : Дніпро, 1991. — 642 с.
5. Гудима А. О. Тема Чигирини в літописі Самійла Величка / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 47 том 2. — С. 199 — 202. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v47/part_2/47.pdf
6. Логвин Г. Н. З глибин. Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст. — К. : Дніпро, 1990. — 408 с.
7. Перець О.О. Принципи художньої організації предметно-просторового середовища (на прикладі Полтавського історико-етнокультурного регіону). Дисертація ... канд. мистецтвознавства 26.00.01. Київ, 2017. — 230 с.. URL: http://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser_O_O_Perec.pdf
8. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України. Історичний нарис. — Київ : Либідь, 2002. — 328 с.

УДК 75.052:72(477)

Савченко Тетяна, кандидатка архітектури, старша викладачка;

Турчева Олександра, студентка 1 курсу

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

МУРАЛ В АРХІТЕКТУРІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Анотація. В статті досліджуються мурали, як сучасний прояв класичних настінних розписів. Аналізується їх значення та місце в розвитку сучасної архітектури України. Мурали розглядається як засіб формування архітектурної композиції будівлі та громадського простору. Акцентується відмінність муралів від «графіті» та інших видів вуличного мистецтва. Доводиться, що мурал є своєрідним засобом комунікації в суспільстві, візуальним способом ідеологічного вираження проблем сучасності.

Ключові слова: мурал, візуальне мистецтво, муралісти, урбаністичне середовище.

Постановка проблеми. Отримання Україною незалежності посприяло активному розвитку мистецтва та архітектури. Відсутність колишніх ідеологічних обмежень, дало свободу творчості та самовираження. Мистецькі твори все більше інтегруються у різні сферах суспільного життя. Мурал став одним із видів мистецтв, що приймає активну участь у формуванні урбаністичного середовища. Окрім естетичних проблем, мурали мають вагоме значення для розвитку суспільства, є активним засобом впливу на свідомість громадян, оскільки є візуальним відображення соціальних, ідеологічних, ментальних, політичних проблем. Збільшення кількості муралів, їх активне залучення до формування міського середовища, потребує вивчення тематики зображення, аналізу психологічного впливу на свідомість суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість сучасних науковців проводять дослідження вуличного мистецтва, в тому числі й муралів. Серед українських дослідників слід виділити:

- дисертаційне дослідження А. Єфімової, присвячене художнім практикам в урбаністичному середовищі міст Західної України [1].
- статті Ю. Боднар, М. Верещак, В. Воротньова – проаналізовано вплив муралів на середовище міст [2-4];
- Б. Гаврилюк – досліджує місце українського муралу в світовому мистецтві [5];
- В. Правдохін вивчає можливості муралу переформатовувати міських простів [6], та інші

Основна частина. Застосування муралів в архітектурному середовищі сприяє його наповненню ідеологічними смислами, є своєрідним засобом комунікації між мешканцями та художником. Мурали, як засіб композиційної виразності можуть вирішувати певні задачі, такі як: покращення вигляду вулиці, висвітлення соціальної проблеми, вшанування особистостей, підняття духу. Вони мають певні відмінності від інших видів вуличного мистецтва, наприклад таких як графіті. Мурали, на відміну від гаффіті, несуть широкі глибокі задуми, як правило

соціального характеру, не анонімні, зазвичай це санкціоноване мистецтво, що має своє місце у публічному просторі. У своїх творах вони закликають до класової рівності, агітують до боротьби за політичні та соціальні права. Зазвичай така мистецька діяльність сприймалась негативно, протиправно та агресивно. На сучасному етапі розвитку суспільства, спостерігається тенденція до зміни ставлення до муралів. Суспільство починає сприймати такий різновид мистецтва, вбачати в ньому більше позитиву та конкретики.

У стінописі використовують різні малярські техніки та матеріали: фреска, альсекко, енкаустика, темпера, клейові фарби, олія; за нових часів - синтетичні гумові фарби, акрил. Поява перших офіційних настінних розписів, або муралів на фасадах будівель, які проектувалися у різні проміжки історичного розвитку нашої держави, почало викликати різну реакцію суспільства на творчість художників - муралістів. Від роздратування до здивування і захоплення від майстерності та професіоналізму митців.

За однією з версій, походження муралів бере початок від мексиканської революції 1910-1917 рр. В цей час виникають відомі художники-муралісти як Дієго Рівера, Хосе Ороско, Давид Альфаро Сікейрос, саме вони почали комунікувати за допомогою малюнків на стінах. Наразі ці митці вважаються класиками муралізму, й навіть сам термін «мурал» походить від іспанського поняття, що означає «стіна» [5]. У Західній Європі муралізм поширюється наприкінці 1980-х, найвідомішим об'єктом стає Берлінська стіна. Вона стала маніфестом свободи та миру, яка приваблювала туристів та митців. Наразі вона є частиною галерейного та музейного комплексу під відкритим небом.

З 1991 року українські митці отримують нові можливості для творчості, змінюються тенденції вуличного мистецтва, з'являються нові матеріали. Популярність стріт-арту безупинно зростає і до тепер. Цей вид мистецтва включає в себе графіті, трафаретне графіті, стикер-арт. Відмінною рисою стає яскравий урбаністичний стиль. Поступово Стріт-арт ставав більш впорядкованим, та гармонійно вписався в наші реалії міст.

У 2000-х-2010-х флагманами мурал-арту стають Київ, Харків, Львів, Одеса. У цих містах почали проводити урбаністичні фестивалі мистецтв, що привернуло

увалу до вуличного мистецтва та сприяло переосмисленню їх впливу на розвиток міського простору, деякі з них отримали схвалення від міської влади. Художники у своїх роботах звертаються до філософських, екологічних, релігійних, патріотичних, естетичних, соціальних тем [6]. Муралами стали прикрашати сірі, глухі фасади будинків, що сприяє покращенню емоційного стану людей та привабливості міського простору.



Рис. 1. Жінка на човні. Міжнародний стрит-арт фестиваль «Kiev Muralissimo» (до Євро-2012), автор - француз Гійом Альбі (Remed).
Вул. Златоустівська, 20

Одним із перших муралів, який з'явився у місті Києві, була робота французького художника Гійома Альбі - це його розпис «Батьківщина – мати», або «Жінка на човні», яка була виконана у 2010 році по вул. Златоустівській, 20. Мурал був виконаний за підтримки Французького культурного центру і Посольства Німеччини в Україні у рамках проєкту Французька весна, який проходив в Україні. Гійома надихнули монументальний комплекс Батьківщина мати та пам'ятник засновникам Києва: Кию, Щеку, Хориву та їх сестрі Либідь. Робота виконана в стилі фігуративного абстракціонізму, використано дуже

яскраві, життєрадісні кольори. Меч Батьківщини опущено і вона сама пливе у човні, як Либідь. Гійом Альба стверджував: «Якщо я малюю на фасаді сірого або білого кольору, намагаюсь використовувати яскраві тони, щоб у людей, які будуть проходити повз, підіймався настрій. Намалювати те, що буде викликати у людей позитивні емоції нелегко» [6]. Цей мурал не зберігся, він був зафарбований. У рамках, зазначеного вище, проекту художники виконали ряд робіт у різних містах України (рис. 1).



Рис. 2. Мурали на фасаді будинку по вул. Михайла Грушевського 4, Київ. Автор - #Sociopath

Яскравим прикладом творчості українських митців є дует *Interesni Kazki* та їх робота “Чудо про змія”. Втілення художнього задуму митців, дало змогу не лише покращити архітектурну форму, а й переформатувати архітектурний простір, створити нову візуально та ідеологічно наповнену урбаністичну композицію. Цей мурал є прикладом синтезу архітектури та мистецтва.

2014 рік відбуваються історичні події у столиці, російське вторгнення до Криму, Революція Гідності, розстріл Небесної Сотні, початок російсько-української війни. Ці події, як найбільш болісні проблеми сьогоденні відобразились у мурал-арті. На хвилі патріотизму художники та прості мешканці нашої країни стали долучатися до вуличного мистецтва - малюванням графіті, патріотичних плакатів, фарбуванням парканів і мостів у синьо-жовті кольори. Цей цивільний, мистецький прояв набув поширення у багатьох регіонах нашої держави. Твори вуличного мистецтва переформатували не тільки локальний простір наших міст та селищ, а і простір цілої держави. Одні з найвідоміших графіті революції були створені на фасаді будинку по вул. Михайла Грушевського 4. У ніч проти 10 лютого 2014 р.

художник під псевдонімом #Sociopath аерозольними фарбами за допомогою підготовленого трафарету зобразив на стіні першого поверху крамниці триптих (рис. 2). Композиція складається з портретів культових українських діячів, зображених у вигляді учасників Революції Гідності і з цитат до їх творів: «Вогонь запеклих не пече» (Тарас Шевченко), «Хто визволиться сам, той буде вільний» (Леся Українка), «Наше все життя - війна» (Іван Франко). Таким чином, ці графіті стають дійовими особами та частиною експозиції створеного Музею Майдана [6].



Рис. 3. Мурали «Запальний танок», Кам'янець-Подільський, вул. Червоноармійська, 38

Патріотичні мурали з'являються майже в усіх містах України. Так наприклад, мурал у Кам'янець-Подільському вул. Червоноармійська, 38, кінотеатр «Юність» «Запальний танок». на ньому зображено хлопця та дівчину у національному вбранні: у неї в руках коктейль Молотова, у нього гумова палиця. На фоні – палаючі шини (рис. 3).

Варто зауважити про зображення Афганської війни на муралах, оскільки це теж є нашою національною пам'яттю. 2016 рік у Полтаві розписують стіну де жив

Сергій Коротун. Полтавець загинув у віці 18-ти років, і в честь його жертви було намальовано цей мурал. Автор Дмитро Білокінь неодноразово докладається до прикрашення вулиць Полтави.



Рис. 4. Мурал на честь Героя України майора Сергія Волинського з позивним «Волина», захиснику Маріуполя

Цікаво зауважити, що у цей час громади починають активніше фінансувати розпис власних будинків. Таким прикладом у Полтаві є “Дівчинка з квітами” авторства Олександра Корбана на вулиці Соборності 40. «У цьому малюнку я б хотів, щоб кожен побачив, чи навіть відчув, щось своє. А якщо коротко – то я намагався зобразити емоції та невіддільну щирість маленької дівчинки, яка отримала перший свій букетик. Можливо, від тата...» - говорить автор. [7].

З початку повномасштабного вторгнення 2022 року прослідковується бум у мурал-арті. Велетенська кількість муралів з Псом Патроном, Українськими гаслами, і, нажаль, з українськими загиблими військовими. До прикладу, у

Полтаві авторами «Привиду Києва» створено стінопис на честь Героя України – майора Сергія Волинського з позивним «Волина», захисника Маріуполя та в.о. командира 36-ї окремої бригади морської піхоти. Гасло «Вірний завжди» є не лише девізом морських піхотинців ЗСУ, але й вдалою та влучною характеристикою зображеної на муралі особи (рис. 4).

На стінописі у Рівному, присвяченому пам'яті загиблих захисників «Азовсталі», художник А. Шостак увічнив обличчя рівнян Костянтина Друзя (з позивним «Ейс») та Віталія Семчука (з позивним «Рут»). Окреслений стінопис поєднав в собі кілька елементів: тризуб, портрети захисників Маріуполя на тлі контурів «Азовсталі» та зображення дівчинки, яка обіймає Україну. Вона символізує всіх дітей, які постраждали або загинули під час війни (рис. 2 ж). Робота, виконана в ахроматичній гамі з додаванням жовтих та синіх кольорових акцентів, створює очікувану атмосферу для виклику рефлексії та широкого спектру емоцій.



Рис. 5. Мурал загиблим захисникам «Азовсталі», м. Рівне

Наразі мурал дуже популярний. З кожним роком це мистецтво розвивається і нормалізується в суспільстві. Найбільшої популярності, в умовах сьогодення, мають мурали на патріотичну тематику.

Перспективи подальшого дослідження. Стаття має оглядовий та ознайомчий характер. Напрями подальших досліджень можуть бути направлені на виявлення регіональних особливостей вуличного мистецтва, більш детальний

аналіз тематики муралів та впливу особистості автора на сприйняття монументальних творів суспільством. Окремих досліджень потребує визначення аспектів впливу вуличного мистецтва на мешканців.

Висновки. Застосування муралів в архітектурному середовищі надає йому естетичної та ідеологічної наповненості. Мурали здатні покращити одноманітність та сірість типової забудови, надати містам індивідуальності та своєрідності, відобразити регіональні особливості міста, менталітет та ідеологічні переконання його мешканців. Вуличне мистецтво, як своєрідний діалог між автором та суспільством, можуть бути рушійною силою у формування національної свідомості громадян.

Література

1. Боднар Ю. Двір мистецтва: де з'явився, як розвивався і куди прийшов. Platforma. 2016. URL : <https://streetheroes.platfor.ma/street-art/history/> (дата звернення: 19.05.2025).
2. Верещак М. Хто і як перетворює львівський Підзамче на район стріт-арту. 2018. URL : <https://bzh.life/ua/gorod/lvivskiy-pidzamche-rayon-strit-artu> (дата звернення: 19.05.2025).
3. Воротньов В. Стріт-арт – як колода в оці вітчизняних інституцій. Art Ukraine. 2010. URL : <http://artukraine.com.ua/ukr/author/vladimir-vorotnev-lodek/> (дата звернення: 19.05.2025).
4. Гаврилюк Б. Український мурал-арт у контексті світового мистецтва. ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв. Львів: ЛНАМ. 2018. Вип. 37. С. 241 – 254.
5. Єфімова А. В. Художні практики в урбаністичних просторах кінця XX початку XXI століття (досвід Західної України): дис. ... канд. мист. : 17.00.05 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2017. 329 с.
6. Правдохін В. Мурали як засіб переформатування міського простору. Архітектура, будівництво, дизайн в освітньому просторі : колективна монографія / За заг. ред. д-ра іст. наук В. В. Карпова. Рига, Латвія : "Baltija Publishing", 2021. С. 128 – 148.
7. Філософія муралу «Дівчинка з квітами» від Олександра Корбана. URL : <https://zmist.pl.ua/news/avtor-muralu-v-poltavi-sasha-korban-mural-duzhe-chasto-staje-oblichchiam-mista> (дата звернення: 19.05.2025).